" ئەمجەد شاکەلی"لەوەڵام بە پرسیاری دەنگەکان
لە حەڤدەهەمین ساڵ ڕۆژی تراژیدیای ئەنفال

دەنگەکان: ئایا توانراوە ئەنفال وەک ئەوەی کە هەیە , نەک ئەوەی کە دەسەڵاتداری کوردی ئەمڕۆ دەیەوێت , بکرێت بەمێژوو ؟

" ئەمجەد شاکەلی /ئەنفال وەک هەیە و وەک ئەوەی ڕوویداوە و وەک ئەوەی پاشماوەی مرۆڤەکانی باسی لێوە دەکەن و وەک ئەوەی دۆکیۆمێنت و گەواهەکان دەیگێڕنەوە و پێشانی دەدەن، ئەگەر کرابێتە مێژوویش، نەکراوەتە مێژوویەکی یەکگرتوو و تۆکمە و یەکپارچە. لێرە و لەوێ زانیاری و وێنە و فیلم و قسە و نووسین و...بە شێوەیەکی گەلێک کەم و سنووردار خڕکراونەوە، بەڵام ئەوانە هەموو شتێک نین. لێرە و لەوێ پرۆگرامی تەلەڤزیۆنی چێ دەکرێت و فیلم ساز دەکرێت و گفتۆگۆ و دیدار لەگەڵ خەڵکدا ئەنجام دەدرێت،

بەڵام هێشتا من بۆ خۆم بە ناتەواو و نیوەچڵیان دەزانم، چونکە بەشێکی زۆری ئەو کارانە، لە دەسەڵاتە کوردییەکەوە سەرچاوە دەگرن و سەرهەڵدەدەن، کە ئەوانیش پتر بە مەبەستێکی تایبەتی خۆیان ئاراستەی دەکەن و هەموو شتێک ناڵێن و هەموو شتێک باس ناکەن و لە هەموو شتێک ناکۆڵنەوە و ناپێچنەوە و خۆ لە قەرەی هەموو شتێک نادەن. بەو جۆرەش ئەو مێژووەی، کە دێتە ئاراوە، مێژوویەکی پچڕپچڕ و لێکدابڕاو و بێ سەروبەر و ناتەواو دەردەچێت. ئێستاش لەو دۆکیۆمێنتانەی، کە خڕکرانەوە و بە فڕۆکە گوازرانەوە بۆ ئەمەریکا، سەدان هەزار زانیاری وردی لەمەڕ ئەنفال و قوربانییان و تاوانکارانی تێدان، لێ چ سوودێک لەوانە وەرگیراوە!. ناوی هەزاران تاوانباری تێدان، لێ کێ دەستی پێیان ڕا دەگات!. دەسەڵاتی کورد هەمیشە شتەکان وەک خۆیان پێشان نادات و دەرناخات. هەمیشە شتەکان، لەبەر مەبەستێکی تایبەت، بە شلەپەتەیی دەهێڵێتەوە و ناچێتە بنجوبناوانی باسەکانەوە و وەدووی سەرەداوەکاندا وێڵ نابێت. هۆی ئەوەش دیار و خویایە، چونکە داوێنی خۆیانیش دەگرێتەوە.

ڕاستە تاوانی ئەنفال لە ئەستۆی بەعس و دەسەڵاتدارانی بەغدا و عیراقدان، لێ کورد بۆ خۆیشی ڕۆڵێکی لەبەرچاویان لە ئەنجامدان و ڕەسینیدا دیتووە. کوردگەلێک هەبوونە جاش و سیخوڕ و بەعسی و ئاسایش و موخابەرات و نۆکەری ڕێژیم بوونە و ڕێک وەک بەعسی و سەددامییەکان، دەستیان لە ئەنفالدا هەبووە و ئەنفالی کوردیان کردووە. لەو کوردە ئەنفالچییانە(ئەنفالکارانە)، ئێستاکە زۆرێکیان لە کوردستان دەژین و دەسەڵاتدارانی کوردستان پەنایان دەدەن و دەیانپارێزن و کۆلێکیش ڕێزیان لێ دەگیرێت و هەموو خۆشگوزەرانییەکیشیان بۆ دابین دەکرێت. کوردگەلێکی دیکەش هەن، کە بۆ خۆیان ئێستاکە لە نێو دەسەڵاتە کوردییەکەدان و ڕۆژێک لە ڕۆژان لە چیا بوون و چەکدار بوون و کاری حیزبییان کردووە و خۆیان بە شۆڕشگێڕ زانیوە، ئەوانیش ڕۆڵیان لە ئەنفالدا بینیوە و وازی کردووە، لێ کێ ئێستاکە دەوێری هەر ناویشیان بهێنێت!.

بۆ ئەوەی ئەنفال وەک خۆی بخوێنرێتەوە و بکرێت بە مێژوو، گەرەکە ئەوەی هەیە و نییە لەمەڕ ئەنفالەوە خڕ بکرێتەوە. تەواوی ئەو دۆکیۆمێنتانەی لەو بارەوەن، تەواوی ئەوەی لە سەر ئەنفال نووسراوە، فیلم، وێنە، کاغەز، جل، کۆگۆڕ، ئێسک و پروسک و هەر شتێکی پێوەندی بە ئەنفالەوە هەیە خڕ بکرێنەوە. گفتوگۆ و قسەوباس و دیدار لەگەڵ تەواوی ئەو کەسانەی پێوەندیان بە ئەنفالەوە بووە و هەیە، لە خێزان و ژن و منداڵ و باوک و دایک و خوشک و برا و مێرد و خزم و کەس و هاوکار و هاوسێ و هاوگوند و هاوشارییەوە بیگرە تا دەگاتە

ئەوەی، کە سەرەداوێک لەو بارەوە دەزانێت، هەتا ماون و ئەوانیش عیزرائیل ئەنفالی نەکردوون، بکرێت. گەواهیی ئەو خەڵکانە لە سەر بەرپرسان و بەعسییان و جاش و تاوانکارانی عیراق و کورد و تەنانەت ئەوانەی نێو دەسەڵاتە کوردییەکەش خڕبکرێنەوە و تەواوی ئەوانەی، کە ئەگەر ڕێژەیەک تاوان و زانیاریشیان لەو بارەوە هەبێت بخرێنە بەرپرسیار و پاشان بە گوێرەی قانوون بە سزای خۆیان بگەیەنرێن. ئێمە بۆ ئەوەی لە ئەنفال تێبگەین و بیکەن بە مێژوو، باشتر وایە بنۆڕینە جوولەکە. جوولەکە هێندەی ڕێژەیەک مێژووی خۆیان بە فیڕۆ نەداوە و نادەن. ئەو شەوە کریستاڵە و هۆلۆکۆستەی، کە بەسەر واندا هات، تۆ بنۆڕێ بزانە چی لێ پەیدا بوو و چی لێ ساز بوو و چی لێ چێکرا!. تاکە یەک بیرەوەری ئاننە فرانک"Anne Frank"، کە کیژۆڵەیەکی جوولەکە بوو و لە تەمەنی 16 ساڵیدا لە زیندان و شوێنی خڕکردنەوە زۆرەملییەکانی نازیستەکاندا گیانی لە دەست دا و کە باسی خۆی و خێزانەکەی و خۆشاردنەوە و دەردەسەرییەکانی خۆیان بە دەست نازییەکانەوە دەکات، تا ئێستاکە سەدان وەرگێران و فیلم و قسەوباسی لێ بووەتەوە و بەردەوامیش شتی نوێی لێ هەڵدەهێنجرێت.

جوولەکە ئێستاش ئەمسەر و ئەوسەری جیهان تەی دەکەن و وەدووی تاوانبارانی نازییاندا، کون بە کون دەگەڕێن و هەروا دەکەن و لە ئەمەریکای لاتین و لە شوێنانی دیکە، دانەیەک و دووان و سێیان و چوار و...دەدۆزنەوە و هی وایان تێدایە تەمەنیان خۆ لە هەشتا و پتر دەدات و لاقیان لە لێواری گۆڕدایە و لێوەلەرزەیانە، لێ ئەوان پشتی ملیان دەگرن و دەیاندەنە دادگا و تۆڵەی هەزارانی وەک ئاننە فرانک و ئاننەفرانکەکانیان لێ دەکەنەوە و سەریان لە گۆڕی بابیان دەنێن. جوولەکە ڕۆژ نییە و سەعات نییە و چرکە نییە، زانیارییەکی زیادە لەمەڕ قوربانییانی ئەنفالەکانی خۆیانەوە نەدۆزنەوە و خڕنەکەنەوە و نەخەنە سەر خەرمانی زانیارییەکانیان. بەوەش مێژووی خۆیان ساغ دەکەنەوە و بەهێزتر دەکەن و تۆکمەتر دەکەن و کەلێنی تێدا ناهێڵن.

ئەوەی بەسەر جوولەکەدا هاتووە، نێزیکەی شێستوپێنج شێستوشەش ساڵێکە و ئەوەی بە سەر کوردیشدا حەڤدە هەژدە ساڵێکە. ئەوەی کورد یەک لەسەر سێ و تۆزێک لە یەک لەسەر سێ زیاتری ئەو ماوەیەیە، کە جوولەکە پێیدا تێپەڕیون، لێ ئەوەی کورد بۆ ئەنفالەکەی خۆی کردوویەتی، نەک یەک لەسەر سێ، بەڵکە یەک لەسەر میلیۆنی ئەوە نییە، کە جوولەکە بۆ ئەنفالەکانی خۆیان کردوویانە. دەسەڵاتداری کورد لە بری دادگاییکردن و سزادانی بەرپرسان و تاوانکارانی ئەنفال، لە بەعسییان و سەددامییان و جاشی کورد و حیزبیی کورد، ژیانیان خۆش دەکات و دەیانپارێزێت و داڵدەیان دەدات. دەسەڵاتداری کورد، ئەو پارە و پووڵەی بۆ چەقەنە و قنگبادان و کۆنگرەی پروپووچ و ئاهەنگگێڕان بەم بۆنە یا ئەو بۆنەوە سەرفی دەکات، بەشی خڕکردنەوەی کۆمەڵێک زانیاری نوێ لەمەڕ ئەنفالەوە دەکات. ئەوەی بۆ کۆنگرەیەکی ژنانی کوردی ئەورووپانشین لە ئەورووپا سەرف دەکرێت، ئەگەر بۆ ژنانی ئەنفالی سموود(ڕزگاری)ەکە گەرمیانی کەرکووک، سەرف بکرابا، ئێستا بڕێک لە داماوی و نەهامەتییان کەمتر دەبووەوە.

ئەوەی جوولەکە لە بارەی ئەنفالی خۆیانەوە کردوویانە، خڕکردنەوەی هەموو داتایەکە، خڕکردنەوەی هەموو زانیارییەکە، هەموو شتێکە، دەنگ، ڕەنگ، نووسین، وێنە، جلوبەرگ، خۆراک، شوێنەوار، نامە، گفتوگۆ، فیلم و...هەزاران وردە شتی دیکە، کە بە خەیاڵی ئێمەی کورددا هەر نایەت. کورد پێش هەر شتێک پێویستی بە خڕکردنەوەیەکی وایە و گەرەکە تەواوی ئەو زانیارییانە بکاتە داتا و وەها کارێک یەکدەنگیی دەوێت و نێوەند و دەسگایەکی توێژینەوە و لێکۆڵینەوە و دیراسەکردنی دەوێت و دامەزراندن و چێکردنی مۆزەخانەی دەوێت و بە کوردییەکەی، گەرەکە کۆمەڵێک شوێن و بنکە بۆ خوێندنەوەی ئەنفال بکرێنەوە و بودجە و پووڵی بۆ تەرخان بکرێن و کادر و خەڵکی لێزان و لێبڕاوی تێدا دامەزرێنرێن و تەواوی ئاسانکارییان بۆ بکرێن و بواری هەڵدانەوەی هەموو پەردەکانیان بدرێتێ و بە تەواوی ڕاستگۆیییەوە ئەنجامی کارەکانیان بخەنە پێش چاوی خەڵک. سەرباری ئەوانەش بێ سڵەمینەوە هەوڵ بدرێت بۆ تێوەگلاندن و دادگاییکردنی تەواوی ئەو کۆمپانیا و دەوڵەت و خەڵکانەی

پێوەندیان بە ئەنفالەوە هەبووە و کۆمەکیان بە عیراق کردووە و ئاگایان لە ئەنفال بووە و هەموویان بهێنرێنە زمان.

دەنگەکان : ئەو ئەرکانە چین لەسەر شانی ڕۆشنبیری کورد لە نزیک و دوورماوەدا , سەبارەت بەکارەساتی ئەنفال ؟

" ئەمجەد شاکەلی /کاری "ڕۆشنبیر"ی کورد، ئەگەر کورد ڕۆشنبیری دەرێی دەسەڵاتی هەیە، هەر ئەوەیە کە بە داتاکردنی ئەنفال و خڕکردنەوەی هەموو زانیارییەک لە بارەیەوە و گوشارخستنە سەر دەسەڵات بۆ ئەنجامدانی ئەو ئەرکانە، بە ئەرکێکی سەرەکی خۆی بزانێت و کاری بۆ بکات و خەڵک جۆش دا و هان دا و ئارامی و بێدەنگیی وێژدانی تۆپیوی زلهێزان و دەسەڵاتدارانی جیهان بهەژێنێت و خەو لە چاویان بزڕێنێت و هەموودەم مەرگستان و ئەنفالستانی کوردستانیان بیر بخاتەوە. یەکێک لەو هەوڵە باش و جیددی و دڵخۆشکارانەی لەمەڕ پەخشکردنەوەی دۆکیۆمێنتەکانی ئەنفالەوە، کە کراوە، وەرگێڕانی کتێبی:" GENOCIDE IN IRAQ , The "Anfal Campaign Against the Kurds" کە لە ئامادەکردنی "Human Rights Watch/Middle East Watch"ە، مامۆستا موحەممەد حەمەساڵح تۆفیق، لە ئینگلیزییەوە کردوویە بە کوردی. کتێبەکە بە کوردی نێوی"جێنۆساید لە عیراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد"ە. مامۆستا موحەممەد حەمەساڵح تۆفیق، یەکەم جار ئەو کتێبەی بە نێوی خوازراوی"سیامەندی موفتیزادە"وە وەرگێڕا و چاپ و بلاو کردەوە، بەلاَم دواتر و بۆ چاپی دووەمی، بە نێوی خۆیەوە(موحەممەد حەمە ساڵح تۆفیق) بلاوی کردەوە. من سەربارى دەستخۆشی لە مامۆستای هێژا موحەممەد حەمەساڵح تۆفیق، هیوادارم نموونەی دیکەی وەک ئەو پەیدا بن.

بۆ ئەنفال و قوربانییانی ئەنفال، نموونەشیان سموودی گەرمیانی کەرکووکە، کە بۆ خۆی پەیکەرێکی مەزنی ئەنفالە و هەر لە شوێنی خۆیدایە و دانیشتووانی سموودی گەرمیانی کەرکووکە، کە هەریەکە و ئەنفالستانێکە بۆ خۆی و هەزارەها چیرۆک و یادەوەری و خۆزگە لە دڵ و مێشکیاندا گرمۆڵە بووە، نەک هەر هیچ نەکراوە، بەڵکە پشتگوێیش خراون و ئاوڕیشیان لێ نادرێتەوە.

دەنگەکان : دیاریکردنی ڕۆژێک بۆ ئەنفال بیرۆکەیەکی سەرکەوتووە ؟

" ئەمجەد شاکەلی /لەبەر ئەوەی ئەنفال لە یەک ڕۆژدا ئەنجام نەدراوە، ڕەنگە ئاسان نەبێت یەک ڕۆژی بۆ دیاری بکرێت، بەلاَم ڕەنگە بشکرێت ڕۆژی دەستپێکردنی ئەنفال یا دوارۆژی ئەنفال، یا چەند ڕۆژێک یا حەفتەیەک بە ڕۆژانی ئەنفال دابنرێت.
ئەنفال کۆستێکی هێندە گەورە و خەمێکی هێندە قووڵە، کە من بۆ خۆم پێموایە دەبوو کورد هەمیشە بە زیندوویی ڕایگرێت و هەمیشە و بەردەوام لێیداتەوە و بیلێتەوە و بە چاوی تاوانبارانیدا بداتەوە. شیعە کارەساتی شەهیدبوونی ئیمام حوسەین، وەک یادەوەرییەکی زیندوو ڕادەگرن و هەموو ڕۆژێک لەکنیان عاشوورا و کەربەلایەکە. کوردیش دەبوو و دەبێ ئەنفال و هەڵەبجە و تەواوی دیرۆکە ئەنفالاوییەکی بکاتە یادێکی زیندوو و گرێکی خامۆشنەبووی زیندوو و پەلامارێکی توند و ڕقێکی خەست و تووڕەییەکی بێئەندازە و هاوار و قیرە و قیژەیەکی تیژ و شۆڕشێکی بەردەوام، بۆ کەڕکردنی گوێیی ئەنفالچییان و هاوکارانیان و دەسەڵات و زلهێزانی جیهان و وەئاگاهێنانەوەی مرۆڤایەتی. دەسەلاتدارانی کورد و زلحیزب و سەرانی کورد، لە مراندن و کزووڵەکردن و خامۆشکردنەوە و خاوکردنەوەی گیانی بەرهەڵستکاری و ڕووبەڕووبوونەوەی خەڵکی کوردا، بۆ زیندووڕاگرتنی یادی ئەنفال و بە مێژووکردنی ئەنفال، ڕۆڵێکی لەبەرچاویان هەیە و بۆ ئەوەی پاشەڵی خۆیان دەرنەکەوێت، ئامادەن هێندەی دیکە سەری خۆیان حیزکەن و چاوپۆشی نەک هەر لە ئەنفال، بەڵکە لە زۆر شتی دیکەش بکەن.